

Vi kender ADAM – hvem er EVA?

ADAM SER MED ET ØJE PÅ KONTANTHJÆLPSLOFTET,
KVINDERS VÆRDI PÅ ARBEJDSMARKEDET,
ARBEJDSSTID OG SYGEFRAVÆR, EVA SER MED TO

TÆNKETANKEN CEVEA OG KVINDERÅDET

Indhold

Forord	2
Introduktion; hvad måler vi på?	4
1. KONTANTHJÆLPSLOFT RAMMER SKÆVT	6
ÅRSAG TIL FORSKEL IMELLEM BESKÆFTIGELSESMINISTERIET OG CEVEAS BEREGNINGER	6
FIGUR 1: ENLIGE FORSØRGERE MED KONTANTHJÆLP SOM INDKOMST I LØBET AF 2014 ..7	
TABEL 1: KONTANTHJÆLP TIL VOKSNE OVER 30 ÅR.....7	
TABEL 2: KONSEKVENSER AF KONTANTHJÆLPSLOFTET FOR FORSØGERE OVER 30 ÅR.. 8	
2. BØRN KOSTER KVINDER KASSEN	9
FIGUR 2: ARBEJDSMÆSSIGE KONSEKVENSER EFTER FØRSTE BARN.....10	
3. MÆND OG KVINDER ARBEJDER LIGE MEGET 12	
TABEL 3: ULØNNET ARBEJDE, ANTAL MINUTTER OM DAGEN	13
4. KVINDERS JOB HAR BETYDNING FOR FORSKELLEN I SYGEFRAVÆRET 15	
TABEL 4: DEKOMPONERING AF FRAVÆRSFORSKEL.....16	

Materialet er produceret af CEVEA for Kvinderådet samfinansieret med 3F.
 Kan downloades på <http://www.kvinderaadet.dk/>
 Udgivet januar 2016
 Yderligere information:
 Frank Skov fs@cevea.dk
 Randi Theil randi.theil@kvinderaad.dk

FORORD

Med et flygtigt blik på statistikkerne kan vi se, at vi er et godt stykke fra ligestilling mellem mænd og kvinder i Danmark. Alligevel lykkes det den ene minister efter den anden at håndhæve, at i Danmark har vi skam ligestilling. Vi undrer os såre.

Hvorfor er det så svært at gennemføre mainstreamingstrategien i Danmark? Hvorfor synes det så umuligt at få tilstrækkelige kønsopdelte data? Hvorfor er der så stor blindhed overfor strukturelt indlejrede, ulighedsskabende mekanismer? Hvordan kan man tillade sig at regne halvdelen af befolkningen som en omkostning?

Vores nysgerrighed er drevet af mange og store spørgsmål. Kun ved at forstå begrænsningerne i gængs samfundsøkonomisk forståelse kan vi få svar på nogle af vores spørgsmål.

Det handler om synet på, hvad der skaber værdier i samfundet - om offentligt forbrug er rene udgifter f.eks. Er økonomien de pengestrømme, man kan observere, eller er det mere end det? Hvornår kan en post retteligt flyttes fra kategorien "udgift" til "investering".

Vi har ladet os inspirere af den svenske forfatter, Katrine Kielos, der lægger arm med økonomiens menneskesyn; "økonomerne taler om den økonomiske mand, som rationel, kontrollerende og styret af egeninteresse. Det er egenskaber, som traditionelt har været forbundet med forestillingen om mandlighed." Forestillingen om egeninteresse som styrende for et samfunds fremdrift ses i hele markedstænkningen - selv vores relationer gøres op i markedets sprog; jeg er entreprenør i mit eget liv fx

I et interview med Politiken i april 2014 siger Katrine Kielos bl.a., at økonomernes problemer begynder med det menneskesyn, der ligger til grund for de nationaløkonomiske teorier. Mennesket, "the economic man", som er grundfigur i økonomiske lærebøger, opfattes som et kynisk, rationelt menneske, der kun går efter sine snævre egeninteresser. "Han har ingen følelser, kan ikke tage fejl, har ingen sociale relationer, handler ikke irrationelt og har ingen krop. Det er jo et forenklet, teoretisk misfoster, som man kan forklare ethvert femårs barn på ti minutter. Menneskesynet giver jo ingen mening. For hvem er sådan? Ingen! Alligevel er det ham, der er grundlaget for det moderne samfund."

Finansministeriets regnemodel hedder Adam. Ifølge Adam ses alt offentligt arbejde alene som omkostninger, arbejdet har ingen værdi udover den omsætning der er i arbejdet, og det er ligegyldigt hvor godt arbejdet gøres. Om der eksempelvis er en pædagog til 4 vuggestuebørn eller en pædagog til 20 vuggestuebørn, betyder ikke noget for børnenes udvikling eller trivsel. Ifølge de økonomiske regnemodeller derimod er elendige normeringer og afskedigede pædagoger godt økonomisk set, fordi de offentlige udgifter mindskes og fyrede pædagoger vil finde nyt arbejde. At det har konsekvenser for børn, social marginalisering, den sociale mobilitet og kvinders placering på arbejdsmarkedet, eksisterer ikke i regnestykket.

Adam er en rendyrket økonomisk mand, der er blind overfor, hvad der faktisk giver fremdrift, trivsel og ligestilling i et samfund. Det vil de udarbejdede infografikker illustrere.

Vi håber, at I vil undre jer sammen med os!

Kvinderådet

kvinderådet

INTRODUKTION; HVAD MÅLER VI PÅ?

Bruttonationalproduktet (BNP) benyttes ofte som et udtryk for et lands velstand og væksten som et udtryk for udviklingen i et land. BNP beregner værdien af de varer og services, der produceres og dermed den aktivitet, der er på markedet. Om et land oplever velstand kan dog ses fra mange vinkler. Vækst i BNP betyder ikke nødvendigvis øget velstand for indbyggerne. Vækst i BNP kommer heller ikke nødvendigvis alle i alle samfundslag til gode og forbedrer ikke nødvendigvis levestandarden for befolkningen generelt. Dette kan f.eks. gøre sig gældende, hvis al den værdi som væksten skaber ender på meget få hænder. Men det er ikke det indtryk, man sidder tilbage med, hvis man har lyttet til den offentlige debat de sidste mange år. Det virker til, at alene økonomisk, materiel vækst både bliver set som målet og midlet til et bedre samfund.

Der findes dog alternativer, der kan bruges enten som supplement eller som erstatning for BNP som mål for samfundsudviklingen. Et alternativt mål kunne være FN's Human Development Index (HDI). HDI inkluderer økonomiske forhold i form af bruttonationalindkomsten (BNI) per capita, levestandard i form af forventet levetid samt befolkningens færdigheder i form af det gennemsnitlige uddannelsesniveau målt i år og forventet uddannelsestid. Her tager man både økonomiske og sociale forhold med, når man måler på, hvordan et land har udviklet sig. Det giver således et billede, der indeholder flere aspekter af virkeligheden end blot det penge- økonomiske.

I økonomisk teori opfattes offentlige udgifter sjældent som investeringer. Der er dog bred enighed om, at udgifter til uddannelse er en investering både for den enkelte, men også for samfundsøkonomien. Andre politikker opfattes dog ofte i økonomisk teori blot som udgifter. Derfor bliver "store" offentlige udgifter ofte betragtet som problematiske, da man antager, at pengene ikke kommer tilbage til statskassen. Man glemmer ofte, at offentlige udgifter også har dynamiske effekter og kan fungere som f.eks. investeringer i at mindske kriminalitet og at øge befolkningens humane kapital. Der er altså dynamiske effekter af offentlige udgifter, særligt hvis de offentlige udgifter har karakter af sociale investeringer. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd arbejdede i 2013 netop med dette problem. Der ses ofte på dynamiske effekter af skattelettelser, men ikke på de dynamiske effekter der kan komme ved offentlige investeringer. I deres rapport påpeger de, at der er dynamiske effekter af blandt andet uddannelses- og sundhedsudgifter. Begge bliver finansieret over skatten i Danmark. Idéen om at der vil være dynamiske effekter af skattelettelser kommer ofte af idéen om den økonomiske mand. Hvis der er lavere skatter, vil der være øgede økonomiske incitamenter til både at arbejde mere og forbruge mere. Begge dele leder frem til, at det er bedre for økonomien.

Et eksempel på en offentlig investering der kunne have dynamiske effekter kunne være at øge kvaliteten af børnepasningstilbud og gøre åbningstiderne mere fleksible. Det vil komme til at koste

penge, men der er også et potentiale for store samfundsøkonomiske gevinster. I 2010 skrev Det Økonomiske Råd i deres forårsrapport, at ligestilling på arbejdsmarkedet imellem mænd og kvinder er den ting, som vil bidrage mest til væksten og holdbarheden af de offentlige finanser. Bidraget til væksten i økonomien kommer hovedsageligt fra, at kvinder vil arbejde mere. Hvis investeringen i den øgede kvalitet og udvidet åbningstid er succesfuld og giver familierne bedre mulighed for at kombinere lange arbejdsdage med småbørn, vil der komme flere penge ind i skattebetalinger, og dermed giver investeringen i pasningstilbuddet et afkast. I de økonomiske modeller vil midlet til at få kvinder til at arbejde mere være at øge de økonomiske incitament og ikke bedre dagtilbud. De økonomiske modeller ser altså ikke de mulige dynamiske effekter af denne offentlige investering. De gængse økonomiske modeller giver os skyklapper på, så vi overser vækstpotentialet i den menneskelige kapital. Det vil de følgende eksempler illustrere.

Eva er et forsøg på at understrege de dele af virkeligheden, vi ikke ser. Hvis vi kun tager udgangspunkt i den økonomiske mand og kun betragter markedsaktivitet som det, der har værdi og skaber værdi, ser vi et ufuldstændigt billede. Hvis vi skal tættere på at se virkeligheden, som den er, og ikke kun den del der kan måles på markedsaktiviteten, er det nødvendigt at inddrage de sociale konsekvenser og veje dem op imod de eventuelle økonomiske fordele, der kan være ved et givent forslag. Vi skal være bedre til at regne på de dynamiske effekter af offentlige udgifter og sociale investeringer og til at se værdien af det arbejde, der ikke foregår på arbejdsmarkedet.

Denne rapport fire emner og de medfølgende infografikker er et forsøg på at illustrerer nogle af de dele af virkeligheden, som de økonomiske modeller overser.

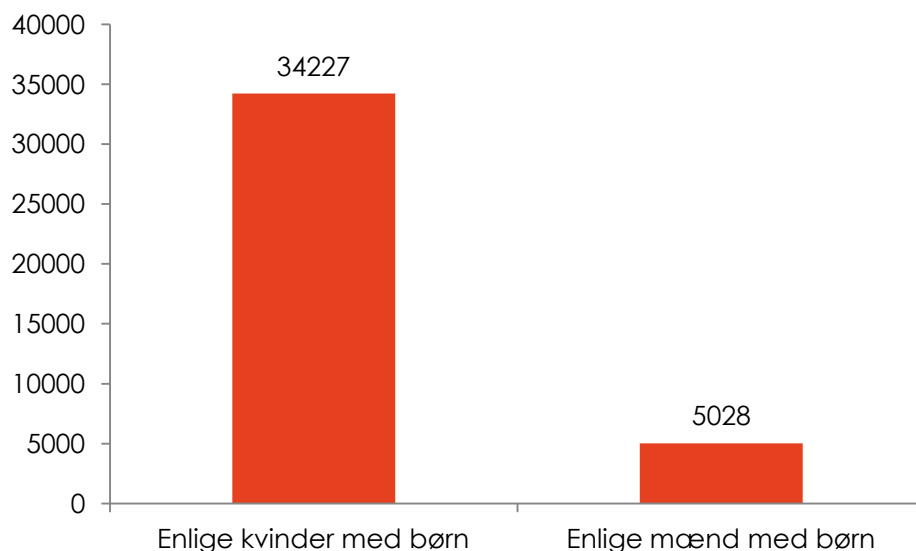
1. KONTANTHJÆLPSLOFT RAMMER SKÆVT

35.000 enlige mødre og 5000 enlige fædre rammes af det nye kontanthjælpsloft. *Regeringens nye, såkaldte moderne, kontanthjælpsloft rammer næsten 40.000 enlige forsørgere. Hvor VK-regeringens tidligere kontanthjælpsloft var rettet mod ægtepar på kontanthjælp, rammer det nye altså kontanthjælpsmodtagere med børn.*

ÅRSAG TIL FORSKEL IMELLEM BESKÆFTIGELSESMINISTERIET OG CEVEAS BEREGNINGER

Beskæftigelsesministeriet regner i fuldtidsmodtagere, hvilket betyder, at de f.eks. tæller en enlig forsørger, der har været på kontanthjælp i et halvt år og derefter finder et job som 0,5 fuldtidsmodtager. Det betyder, at loftet vil ramme mange flere end 22.800, da mange kontanthjælpsmodtagere heldigvis vil være i kontanthjælpsystemet i mindre end et helt år og derfor vil blive berørt af kontanthjælpsloftet, men ikke blive talt som en fuldtidsmodtager af beskæftigelsesministeriet.

FIGUR 1: ENLIGE FORSØRGERE MED KONTANTHJÆLP SOM INDKOMST I LØBET AF 2014

Kilde: Danmarks Statistik

I 2014 var der ca. 40.000 enlige forsørgere der på et tidspunkt i løbet af året havde en indtægt fra kontanthjælp. Ca. 35.000 var kvinder og omkring 5.000 var mænd. At forskellen mellem kønnene er så stor skyldes formentlig, at kvinder langt oftere end mænd er enlige forældre. Dette skyldes enten et aktivt valg, eller at kvinder oftere får forældremyndighed over børnene i forbindelse med, at et parforhold ophører.

TABEL 1: KONTANTHJÆLP TIL VOKSNE OVER 30 ÅR

	Tidligere kontanthjælpssats	Kontanthjælpsloft om måneden, voksensats	Forskel fra før kontanthjælpsloft
Enlige forsørgere med 1 barn	17.984	15.031 kr.	-2.953 kr.
Enlige forsørgere med 2 børn eller flere	17.984	15.385 kr.	-2.599 kr.

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Det nye kontanthjælpsloft rammer enlige markant hårdere end tidligere, 28.11.2015

Det nye kontanthjælpsloft har store økonomiske konsekvenser for de enlige forældres økonomi. De enlige forsørgere mister mellem 2600 og 3000 kr. før skat hver måned på grund af det nye kontanthjælpsloft. Enlige forældre vil opleve en nedgang i deres rådighedsbeløb på mellem 19,8 og

23,7 %. En så stor nedgang i en enlig forsørgers rådighedsbeløb har store konsekvenser for, om deres økonomi kan hænge sammen.

TABEL 2: KONSEKVENSER AF KONTANTHJÆLPSLOFTET FOR FORSØGERE OVER 30 ÅR

Antal børn	Rådighedsbeløb inden kontanthjælpsloft	Rådighedsbeløb efter kontanthjælpsloft	Nedgang i rådighedsbeløb	Ændringer i procent
1 barn	9.700	7.400	-2.300	-23,7
2 børn	13.100	10.500	-2.600	-19,8
3 børn	16.500	13.100	-3.400	-20,6
4 børn	20.500	16.200	-4.300	-21

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd: Det nye kontanthjælpsloft rammer enlige markant hårdere end tidligere, 28.11.2015

2. BØRN KOSTER KVINDER KASSEN

Kvinder betaler prisen for manglende ligestilling i børnepasningen

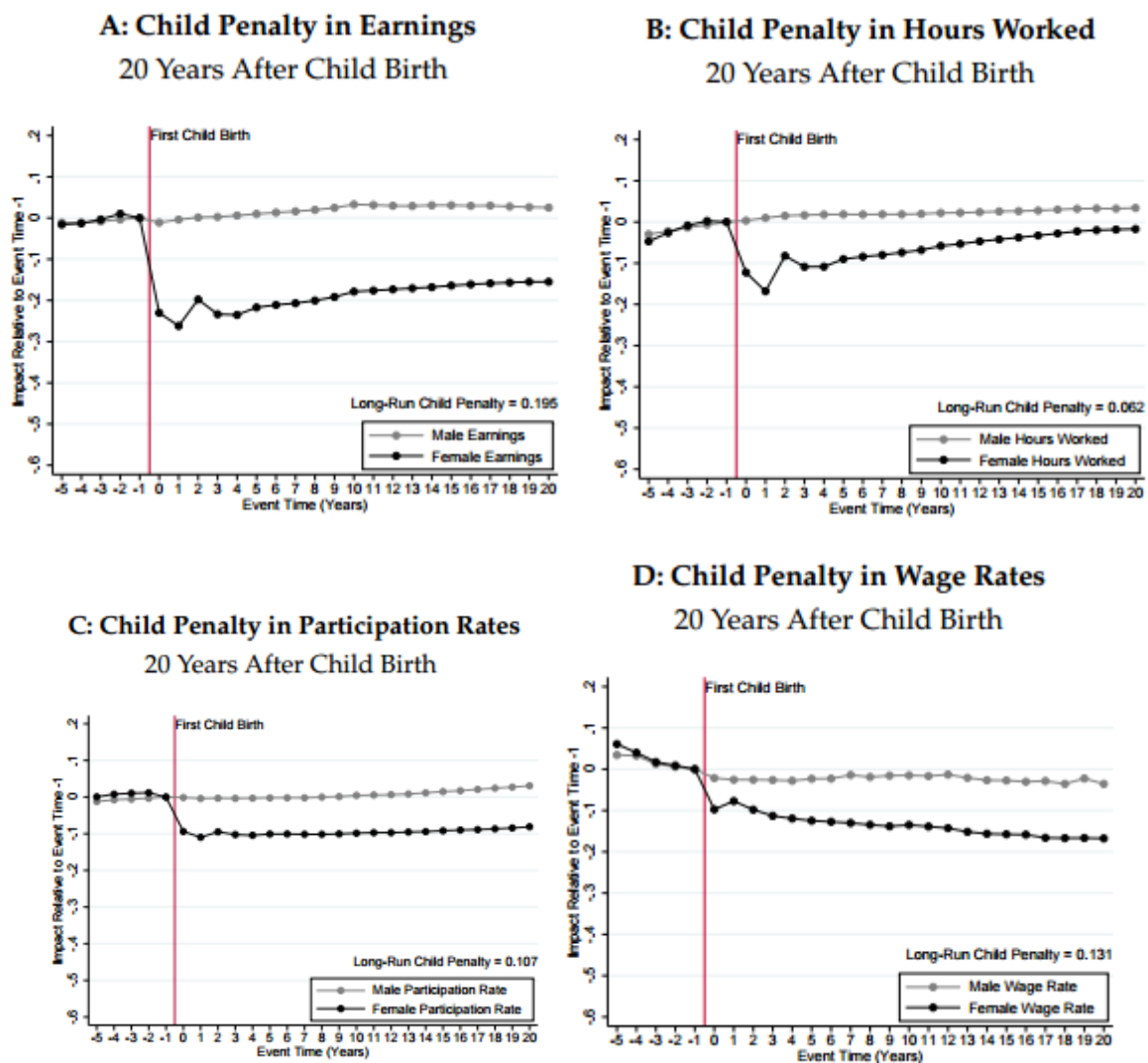
At få børn går langt hårdere ud over kvinders gennemsnitlige arbejdstid, løn og deltagelse på arbejdsmarkedet end mænds. Det fører til, at mødre i gennemsnit tjener 20 % mindre i forholdt til før de fik børn i en periode på 20 år efter fødslen af deres første barn.

H.J. Kleven, C. Landais og J. E. Søgaard har i en artikel fra 2015 udregnet, hvordan det at få børn påvirker henholdsvis mænd og kvinder i tabt lønfortjeneste. Når kvinder får børn, arbejder de mindre, end de gjorde i perioden inden de fik børn. Når kvinder får børn, skifter de i højere grad job til arbejdspladser, der er mere familievenlige, ved blandt andet at have mange andre ansatte med børn, eller til den offentlige sektor, hvor man generelt har mere familievenlige politikker på arbejdspladsen. Disse arbejdspladser har dog generelt et lavere lønniveau end arbejdspladser, der

ikke er så familievenlige. Samtidig er der også flere kvinder end mænd, der forlader arbejdsmarkedet helt efter at have fået børn.

Den gennemsnitlige løn, tilknytning til arbejdsmarkedet og arbejdstid er næsten ens for mænd og kvinder i perioden inden, de får børn. Efter at have fået børn falder kvinders løn, tilknytning til arbejdsmarkedet og arbejdstid, mens mændenes forbliver uændret.

FIGUR 2: ARBEJDSMÆSSIGE KONSEKVENSER EFTER FØRSTE BARN

Kilde: Kleven et al.: *Children and Gender Inequality Evidence from Denmark, 2015*

Det tyder på, at det er kvinderne, der står for hovedparten af det hjemlige arbejde i forbindelse med at have børn, og derfor tenderer kvinderne til at arbejde mindre eller skifte job, således at

tingene til kan hænge sammen i hjemmet. Med andre ord – kvinders 20 % lavere gennemsnitlige løn i den 20-årige periode efter deres første barn skyldes manglende ligestilling i børnepasningen.

I kraft af at kvinder arbejder mindre, betaler kvinder mindre i skat, de er oftere afhængig af offentlige ydelser, bidrager ikke i samme grad til samfundet som mænd. På den anden side kan forskellen betragtes som en konsekvens af manglende ligestilling i børnepasningen. Dette stiller kvinder med børn dårligere end mænd i forhold til at gøre karriere.

3. MÆND OG KVINDER ARBEJDER LIGE MEGET

Kvindes bidrag til samfundet bliver overset, fordi vi kun interesserer os for lønarbejde.

Det fremhæves sommetider i den offentlige debat, at mænd arbejder mere end kvinder. Argumentet holder dog kun, hvis man ikke tæller husarbejde og frivilligt arbejde med. Gør man det, viser det sig, at kvinder arbejder en time mere om ugen end mænd.

I ADAM-modellen måles befolkningens bidrag til arbejdsmarkedet ud fra deres løn og arbejdstid. Det vil sige, at det, der har værdi, er de varer og services, der bliver produceret og handlet på markedsplan. I ADAM-modellen indgår de offentlige udgifter desuden.

Hvis man ser på, hvor meget mænd og kvinder bidrager med til de offentlige finanser, ses det, at mænd bidrager med 0,6 mio. kr. Kvinder koster derimod samfundet 1,6 mio. kr.¹

Mænds normale arbejdsuge er i gennemsnit på 37,7 timer, og kvinders er i gennemsnit på 31,9 timer ifølge Danmarks Statistik. Kvinder arbejder altså færre timer end mænd, hvilket i ADAM-modellen betyder færre skatteindtægter. Kvinder modtager endvidere flere offentlige ydelser pga. barsel.

Det ADAM-modellen imidlertid ikke tager med, er det ulønnede arbejde, der sker i husholdningerne samt frivilligt arbejde. Figuren nedenfor viser de nyeste tal fra OECD for, hvor mange minutter danskerne brugte på ulønnet arbejde om dagen i 2001. Det ulønnede arbejde omfatter blandt andet tid brugt på husholdningsarbejde, indkøb, omsorg for husholdningens medlemmer, omsorg for personer uden for husholdningen, frivilligt arbejde samt rejsetid i forbindelse med husholdningsopgaver.

TABEL 3: ULØNNET ARBEJDE, ANTAL MINUTTER OM DAGEN

Aktiviteter, min om dagen	Kvinder	Mænd	Alle
Ulønnet arbejde, i alt	242,81	186,14	216,63
Heraf:			
Rutine husholdningsarbejde	145,03	107,20	127,56
Indkøb	29,69	21,78	26,03
Pasning af husholdningens medlemmer	35,44	20,43	28,50
Pasning af andre	8,56	11,30	9,84
Frivilligt arbejde	1,67	3,86	2,68
Rejsetid i forbindelse med husholdning	22,42	21,56	22,02

Kilde: Gender data portal (2014), OECD²

Af figuren ses det, at danskerne bruger 216,63 min. om dagen på ulønnet arbejdet. Det svarer altså til omtrent 3,5 timer. Langt størstedelen bruges på det, OECD kalder rutine husholdningsarbejde.

¹ N, Smith 2012, Kvindernes "økonomiske bidrag til velfærdsstaten" i "Jubilæumsskrift Det Økonomiske Råd 1962-2012.

² Gender Data Portal (2014): Time use across the world, OECD. Link til data siden: <http://www.oecd.org/gender/data/balancingpaidworkunpaidworkandleisure.htm>

Dette omfatter blandt andet madlavning og rengøring. Ugentligt bruger danskerne altså ca. 24,5 timer om ugen på ulønnet arbejde, som ikke indgår i BNP og derved ikke tillægges nogen værdi. Det går særligt ud over, hvordan man ser på den værdi kvinder skaber for samfundet, da kvinder i gennemsnit arbejder færrest timer på arbejdsmarkedet, men samtidig arbejder flest timer i hjemmet.

Det ulønnede arbejde er essentielt for samfundet. Husholdningsarbejdet sikrer, at der kommer mad på bordet, og at der er gode forhold i hjemmene. Det ulønnede omsorgsarbejde er desuden meget vigtigt for udviklingen af børn og unge og dermed socialiseringen af fremtidens borgere.

En undersøgelse af SFI fra 2014 viser, at 38 % af befolkningen i 2012 arbejdede frivilligt. 25 % af befolkningen havde arbejdet frivilligt inden for den sidste måned. Dem, der var aktive inden for den seneste måned, brugte i gennemsnit 16 timer på frivilligt arbejde om måneden³.

Den tid, der bruges på frivilligt arbejde, er vigtigt for mange dele af samfundet. Det frivillige arbejde sikrer ikke bare, at børn og unge kan gå til fritidsaktiviteter men også, at der er skolebestyrelser på folkeskolerne, lokalhistoriske arkiver, politiske græsrodsforeninger, forskelligt socialt arbejde og diverse patientforeninger. Det frivillige arbejde er altså med til at holde sammen på en masse individer i samfundet og er med til at skabe fællesskaber.

Det frivillige arbejde bliver dog ikke tilskrevet nogen værdi idet, det ikke bliver indregnet i BNP eller på anden vis opgjort i nationalregnskabet.

Ses der på det samlede antal arbejdstimer i løbet af en uge, ser regnestykket for henholdsvis mænd og kvinder således ud:

$$\text{Mænds uge} = 37,7\text{timer} + 186\text{min} \cdot 7 \approx 59 \text{ timer}$$

$$\text{Kvindes uge} = 31,9\text{timer} + 243\text{min} \cdot 7 \approx 60 \text{ timer}$$

Når både lønnet og ulønnet arbejde regnes med, ses det altså, at mænd og kvinder arbejder stort set lige meget om ugen.

---

³ Fridberg, Torben; Henriksen, Lars Skov (2014): Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

4. KVINDERS JOB HAR BETYDNING FOR FORSKELLEN I SYGEFRAVÆRET

Når vi diskuterer sygefravær, glemmer vi ofte at se på betydningen af, hvilke job mænd og kvinder er ansat i.

Den rene fraværsprocent for kvinder og mænd viser, at kvinder er betydeligt mere fraværende grundet egen sygdom. Inddrages derimod sektorer, stillinger sammen med køn, tegner der sig dog et lidt andet billede.

Forskellen på mænd og kvinders sygefravær er størst for ansatte i kommuner og regioner. Her er kvinder 0,81 procentpoint mere syge end mænd. I kommunerne tilskrives kun 0,37 procentpoint af forskellen en "kvindeeffekt", mens 0,44 procentpoint tilskrives jobbet. Det betyder altså, at noget

af den forskel, der er imellem mænds og kvinders sygefravær kan relateres til en kønseffekt. Dog skyldes en endnu større del, at vi i Danmark har et meget kønsopdelt arbejdsmarkedet og at det hovedsageligt er kvinder, der arbejder i de fag, hvor man har størst risiko for at blive syg. Vi kan ikke ud fra dekomponering af forskellen på mænd og kvinders sygefravær forklare hvad den forskel vi betegner som, "kvindeeffekten" skyldes. Kvindeeffekten er altså den forskel i sygefravær, der er tilbage, når vi har taget højde for at mænd og kvinder arbejder i forskellige sektorer og stillinger. Den resterende forskel skyldes nødvendigvis ikke, at kvinder er mere syge end mænd i kraft af deres køn, men nok snare en masse andre forhold som dekomponeringen ikke har med.

Samlet for alle sektorer er "kvindeeffekten" 1,35 procentpoint. 0,74 procentpoint stammer fra den private sektor. Det er altså her kvindeeffekten er størst.

Den samlede stillingseffekt er på 0,59 procentpoint. Her kommer størstedelen fra effekter i kommunerne, hvor stillingseffekten er 0,44 procentpoint ud af de samlede 0,59. En stor del af kvinders sygefravær kan altså forklares ud fra de job, kvinder arbejder i.

TABEL 4: DEKOMPONERING AF FRAVÆRSFORSKEL

Effekt	i alt	Kommuner	Regioner	Stat	Privat
Forskel i procentpoint	-1,94	-0,81	-0,22	-0,1	-0,81
Heraf:					
Kvindeeffekt	-1,35	-0,37	-0,13	-0,11	-0,74
Stilling- og sektoreffekt	-0,59	-0,44	-0,08	0	-0,07
Kovarians mænd	0,05	0,1	0,04	0	-0,09
Kovarians kvinder	0,06	0,11	0,04	0	-0,1

Kilde: Egne beregninger på data fra Danmarks Statistik